

8. Наріжний С. Як рятували Музей Визвольної Боротьби України. – Цюрих, 1959.
9. Наріжний С. Музей Визвольної Боротьби України в Празі й Український національний музей в Онтаріо. – Цюрих, 1957.
10. Наріжний С. 15 літ діяльності Українського Історико-Філологічного Товариства у Празі (1923 – 1938). – Прага, 1940.
11. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942.
12. Пеленська О. Празька знахідка як знакова подія // Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. – Прага, 2005.
13. Праці історично-філологічного товариства у Празі. – Том I. – Прага, 1931.
14. Тарас Я. Вклад професора Д. Антоновича в написання історії українського Мистецтва // Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. – Прага, 2005.
15. Українська культура. Курс лекцій / За ред. проф. Д. Антоновича. – Регенсбург, 1947.
16. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. – Прага, 2005.
17. Український світ. Універсальний ілюстрований журнал. Україна – Чехія. – Київ, 1998. – Ч. 6.
18. Український тиждень. – Прага, 1932 – 1938.

АНАСТАСІЯ ХЕЛЕНЮК

Національний університет “Острозька академія”

Острог, Україна

ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИКІВ У ТВОРЧОСТІ Л. ВИНАРА

На сучасному етапі розвитку української історичної науки відбувається нове осмислення біографічних досліджень як окремої галузі історичного знання, що включає в себе аналіз діяльності вчених, оцінку їх праць і концепцій. Не може бути повноцінної історіографії без наукових біографій видатних вчених-істориків. В сучасній історіографії сформульовано також ряд параметрів, за якими здійснюється оцінка особистості в структурі суспільства, в нашому випадку це стосується особи вченого. Серед них: коло наукових зацікавлень дослідника, наявність попередників, справу яких він продовжував, інтенсивність та темпи досліджень з визначенням певних етапів наукової діяльності, ступінь новизни наукових розробок, нові напрямки та методи досліджень, оцінка сучасниками та нащадками результатів його наукової та творчої діяльності, вплив вченого на історіографічний процес.

В цьому контексті аналіз історіографічної спадщини проф. Любомира Винара, відомого українського вченого, професора Кентського державного (США) та Українського вільного (Німеччина) університетів, засновника і голови Українського історичного товариства, редактора журналу “Український історик” та інших періодичних і неперіодичних видань є дуже актуальним. Відмітною рисою історіографічних досліджень Л. Винара є те, що їх центральною фігурою завжди виступає історик. В науковому доробку вченого присутній цілий ряд біоісторіографічних (персональних) досліджень, які присвячені його колегам – українським історикам зарубіжжя, життя і творчість яких через політичні та ідеологічні чинники необ’єктивно оцінювалися радянською історичною наукою.

За останні роки з’явився цілий ряд досліджень українських та зарубіжних науковців, присвячених постаті Л. Винара та аналізу його наукової діяльності. Серед вчених, які аналізували праці історика: А. Атаманенко, О. Домбровський, А. Жуковський, Я. Ісаєвич, Я. Калакура, Д. Штогрин, та ін. Деякі з цих дослідників детально зупинилися на висвітленні історіографічного доробку вченого, наприклад Д. Штогрин, професор університету штату Іллінойс в Урбана-Шампейн, автор вибраної бібліографії Л. Винара, поділяє його історіографічні праці на дві категорії: дослідження, які охоплюють окремі періоди історичної науки та праці, присвячені окремим дослідникам. Однак, в жодному з досліджень, присвячених науковим працям Л. Винара, не приділено належної уваги біоісторіографічним студіям. Виключення становить лише стаття Я. Калакури¹, в якій дослідник проаналізував праці Л. Винара з точки зору внеску вченого в опрацювання теорії і методології української історіографії, а також звернув окрему увагу на дослідження Л. Винара, присвячені провідним українським історикам. Отже, недостатнє вивчення проблеми і важливість виявлення підходів до створення наукової біографії в українській зарубіжній історіографії, предметом даної статті є спробувати охарактеризувати, класифікувати та проаналізувати дослідження вченого, присвячені українським вченим діаспори та виокремити підходи Л. Винара до визначення їх ролі у розвитку української національної історіографії. Тут не беремо до уваги дослідження Л. Винара, присвячені М. Грушевському, оскільки це становить окрему гілку його наукової діяльності.

З точки зору класифікації і типологізації біографічних досліджень, персональні праці Л. Винара відносяться до типу наукової біографії, яка є окремим дослідженням і ґрунтується на науковому аналізі та синтезі біографічних і історичних даних. Ця приналежність визначається насамперед тим, що історик дотримувався методики написання цього типу історичних досліджень: в його працях присутній лінійно-хронологічний підхід до опису подій, чітке слідування документам, висвітлення діяча у контексті соціальних подій, з якими він пов’язаний

та аналіз його впливу на суспільні відносини, оцінка його загального значення для сфери, в якій він працював. В біоісторіографічних статтях дослідник намагався висвітлити науковий доробок, життєпис та історичні погляди учених, інтелектуальне оточення та умови їх дослідницької праці, внесок у національну історіографію, методологію та методику історичних досліджень, педагогічну діяльність та особисті роль у формуванні дослідницьких інституцій, наукових кадрів (учнів) тощо.

Біоісторіографічні дослідження Л. Винара мають і деякі свої особливості. По-перше, вони можуть видатися суперечливими з точки зору об'єктивності. Вчені, які опрацьовували теоретичні питання історико-біографічних досліджень, сходяться на думці, що біографічний жанр є в певній мірі суб'єктивним, особливо в тому випадку, коли біограф належить до оточення героя і пов'язаний з ним спільністю інтересів. Однак, особливість біоісторіографічних праць Л. Винара якраз і полягає в тому, що він в основному обирав героями своїх досліджень людей, яких знав особисто і з якими співпрацював. Саме тому персональні праці Л. Винара, оскільки часто мають елементи спогадів, можуть розглядатися і як джерело до біографій цих осіб. Важливо також те, що на сьогоднішній день деякі з цих праць залишаються єдиними дослідженнями, в яких зроблено спробу неупереджено і об'єктивно висвітлити життєвий шлях того чи іншого українського вченого та його внесок в наукове життя. Крім того, останнім часом серед істориків науки та культури утверджується думка про те, що біографія діяча має досліджуватися і писатися лише тією особою, яка має подібну професійну діяльність та освіту.

По-друге, біоісторіографічні розвідки Л. Винара створені на цінній джерельній базі. Зазначимо, що дослідник у своїх працях використав всі види джерел, які необхідні для написання біоісторіографічного дослідження: листи, мемуари, спогади, щоденники, часом – автобіографії самих діячів. Важливим є те, що джерельні матеріали, залучені Л. Винарем, є практично недоступними для сучасних матерікових дослідників, оскільки є розпорошеними по зарубіжних архівах, а більшість із них знаходяться в особистому архіві автора.

Ще однією особливістю біоісторіографічних досліджень Л. Винара є те, що більшість з них опубліковані у формі статей, різних за своєю структурою та видом (історико-біографічний нарис, науково-популярний життєпис, історико-біографічний портрет та ін.)

Власне історіографія персональних праць Л. Винара налічує близько 35 наукових статей, присвячених його сучасникам. Серед них: О. Оглоблін, Н. Полонська-Василенко, Д. Дорошенко, О. Кандиба-Ольжич, Є. Онацький, І. Крип'якевич та ін. Метою біоісторіографічних досліджень Л. Винара було не лише відтворити життєвий шлях та науковий доробок вчених діаспори, але й зацікавити науковців у висвітленні даної тематики. В кожній біографічній розвідці він наголошував на необхідності ґрунтовнішого дослідження постатей

українських зарубіжних вчених.

Найбільшу кількість наукових розвідок Л. Винар присвятив видатному українському історичному О. Оглоблину. Незважаючи на поважний доробок українських та зарубіжних вчених, присвячений постаті цього видатного історика, Л. Винар до сьогодні вважається найавторитетнішим дослідником його життя і творчості. Своє дослідження він розпочав ще за життя вченого і продовжує вже понад 40 років. Окрім суто біографічних розвідок Л. Винар написав ряд статей, в яких дослідив різноманітні аспекти творчості історика, здійснив аналіз зробленого вченим у дослідженні різних періодів української історії, зокрема доби Івана Мазепи. Л. Винар розглядав методологію історичного дослідження цього історика. На думку вченого, саме завдяки вмінню застосовувати різноманітні наукові методи, О. Оглоблину вдалося досягти об'єктивності у висвітленні подій. Автор окремо зупинився на висвітленні історіографічних праць О. Оглоблина, зокрема у вступі до публікації історіографічної спадщини вченого та аналітичній статті “Наукова спадщина Олександра Петровича Оглоблина”, яка є вступним словом від редактора збірника праць Олександра Петровича “Студії з історії України”². Також, досліджуючи наукову спадщину вченого, Л. Винар проаналізував енциклопедичні статті О. Оглоблина про українську історіографію, розвідки про руйнацію історичної науки в Україні в радянський період³.

Крім того, що Л. Винар досліджує і популяризує праці О. Оглоблина, він публікує джерельні матеріали, які стосуються постаті вченого. Так, в “Українському історичному” вийшла друком стаття “Автобіографічні матеріали О. Оглоблина”. Л. Винар вважає, що автобіографії дослідника мають виняткове значення для дослідження його постаті та його доби. Він також зазначив, що в архіві О. Оглоблина знаходяться два біографічно-генеалогічні нариси, присвячені його родові по жіночій і чоловічій лінії. Л. Винар дає характеристику цих рукописів, їх структури та змісту. Цінним розділом цієї статті є історія написання “Спогадів” О. Оглоблина. Тут Л. Винар характеризує як джерельну основу спогадів О. Оглоблина, так і емоційний стан історика, причини, які спонукали його до написання автобіографічних праць. Варто зауважити, що автобіографічні праці видатного вченого не зводяться до сухого викладу основних фактів з його життя та діяльності. Це солідні історичні генеалогічні дослідження, в яких автор відтворює не лише власну біографію, але й історію свого роду, історичні обставини, в яких жили і творили його предки.

Мазепознавчі дослідження проф. О. Оглоблина Л. Винар розглянув в статті “Олександр Оглоблин як дослідник гетьмана Івана Мазепи і його доби”⁴, а також у вступі до монографії О. Оглоблина “Гетьман Іван Мазепа та його доба”. Він поставив за мету коротко проаналізувати праці О. Оглоблина, присвячені постаті І. Мазепи та водночас визначити їх місце в загальній науковій творчості історика. Дослідник

зазначає, що студії О. Оглобина мазепинської доби безпосередньо пов'язані з його історичною схемою, яку він в основному прийняв від М. Грушевського, і відповідно її поширив і доповнив, включаючи XIX і початок XX століття.

В 1994 дослідник опублікував працю “Олександр Петрович Оглобин 1899-1992. Біографічна студія”⁷⁵. Цю публікацію за змістом, структурою, характером викладу та аналізу матеріалу в повній мірі можна віднести до історико-біографічного нарису. У публікації крок за кроком в хронологічному порядку відтворені родинне вогнище Олександра Мезька-Оглобина, період його життя та діяльності в Україні (до 1945 року) та на еміграції (1945-1992). Дослідження ґрунтується на матеріалах з архіву О. Оглобина, архіву Л. Винара, архівних матеріалах з України, а також систематичних записах розмов двох вчених протягом 1970-1992 рр., у яких, як згадує проф. Винар, О. Оглобин ділився своїми думками про минуле і теперішнє українське наукове і суспільне життя, поодиноких будівничих української культури і своїх учнів і співробітників, різні вияви українського релігійного, політичного і суспільного життя в Україні і діаспорі. Крім того, О. Оглобин перед смертю передав виключне право Л. Винару на всі його недруковані і друкovanі праці і матеріали.

В додатках Л. Винар опублікував автобіографію О. Оглобина, вибрану бібліографію його праць та фотографії вченого та його родини американського періоду життя. В своїй праці Л. Винар називає О. Оглобина “великим істориком”, “історичною людиною”, все життя якої було повністю присвячене історії рідної землі й історії рідного народу і висловлює думку про те, що найкращим відзначенням видатного історика буде поява ґрунтовної монографії про нього. Його сподівання в певній мірі справджуються. Постать О. Оглобина досліджується українськими вченими, результатом чого стала поява значної кількості наукових статей, кількох дисертаційних досліджень, присвячених життю та науковій праці цього непересічного українського історика, монографії.

Л. Винар є автором цікавих наукових публікацій, присвячених видатному українському науковцю Д. Дорошенку, які в комплексі становлять цінний науковий матеріал для вивчення і розуміння як постаті українського вченого, так і доби, в якій він жив і працював. Окрім біографії вченого, Л. Винар детально вивчав його наукову спадщину, громадсько-політичну діяльність. Окрему увагу Л. Винар присвятив дослідженню відносин Д. Дорошенка та М. Грушевського.

Ґрунтовну працю, присвячену життю і діяльності Д. Дорошенка Л. Винар опублікував у спеціальному випуску “Українського історика” за 2001 рік, присвяченого видатному українському вченому. Завданнями, які поставив перед собою автор статті були: коротко розглянути життєвий шлях Д. Дорошенка та його наукову та суспільно-політичну діяльність. Критерієм періодизації життя Д. Дорошенка для Л. Винара

служили якісні зміни в житті історика, таким чином Л. Винар поділив опис життя і діяльності Д. Дорошенка на два періоди: життя і діяльність в Україні (до 1920 року) та діяльність на еміграції (від 1920 року до кінця життя). Ці два періоди автор розділив на ряд менших, пов'язаних з діяльністю Д. Дорошенка в Україні та на еміграції, зокрема в Празі, Берліні, Варшаві, Мюнхені, Вінніпезі та інших містах, де він жив і працював. Окремий розділ присвятив Л. Винар роду та походженню Д. Дорошенка, оскільки в цей період відбулося формування його як дослідника і громадського діяча. Крім того, за переконанням Л. Винара, "дослідження роду і родини Д. Дорошенка, його велике прив'язання до рідної землі, дає можливість краще зрозуміти головні мотиви його діяльності". Як зазначає автор, приналежність Д. Дорошенка до старого гетьманського роду, культ предків здійснювали значний вплив на його наукові зацікавлення.

В окремому підрозділі Л. Винар проаналізував відносини Д. Дорошенка та М. Грушевського. Ця тема досі неоднозначно висвітлюється в науковій літературі. Розглядаючи взаємини двох вчених, Л. Винар на основі аналізу листів та спогадів Д. Дорошенка заперечує поширену на той час в науковій літературі думку про те, що Д. Дорошенко негативно ставився до М. Грушевського. За його переконанням, розходження між двома діячами полягали в основному в політичних та ідеологічних поглядах і відбулися після 1917 року. Л. Винар також висловлює думку про те, що Д. Дорошенка можна в певній мірі вважати учнем Грушевського, зокрема в громадській, та, до певної міри, науковій діяльності. В цілому ж, Л. Винар приходить до висновку, що стосунки Д. Дорошенка та М. Грушевського вимагають переоцінки та окремого джерельного дослідження.

Еміграційне життя і діяльність Д. Дорошенка Л. Винар розділяє на три періоди: 1. 1920–40 рр., коли Д. Дорошенко активно долучився до розбудови українського наукового життя в Чехословаччині та Німеччині, 2. Часи Другої світової війни, коли він продовжує наукову та громадську діяльність. 3. Шість повоєнних років до смерті вченого в 1951 році. Життя Д. Дорошенка за кордоном Л. Винар описує в Празі, Берліні і Варшаві – в трьох головних центрах української еміграції. Характеризуючи цей період життя Д. Дорошенка, Л. Винар стверджує, що "під час перебування на еміграції Дмитро Іванович відіграв велику роль в розбудові української культури і науки. Він став *de facto* правдивим еміграційним амбасадором України на міжнародному науковому і політичному форумах"⁶. У висновку Л. Винар окреслив необхідні, на його думку, заходи для відзначення постаті видатного історика: 1. Видати епістолярної та іншої архівної спадщини історика; 2. Здійснити збірне видання творів Д. Дорошенка спільними заходами наукових установ Америки та України.

Необхідно згадати також статтю Л. Винара, спеціально присвячену детальному аналізу наукової спадщини Д. Дорошенка, зокрема його

історіографічним та бібліографічним працям⁷. У вступі до статті Л. Винар дає коротке уточнення понять бібліографії та історіографії. При цьому він зазначає про близькість цих понять і надзвичайну важливість при вивченні історичних видань, поодиноких дослідників та науково-видавничої діяльності окремих навчальних та наукових установ. В своїй праці Л. Винар проаналізував найвагоміші історіографічні та бібліографічні праці Д. Дорошенка. За висновком автора статті, Д. Дорошенко зумів поєднати свою бібліографічну працю із історичними дослідженнями, крім того, він вважав, що бібліографія й історія є спорідненими дисциплінами, які себе взаємно доповнюють. Автор аналізує історичну схему Д. Дорошенка, яку він використав у своїй бібліографічній праці “Указатель источников для ознакомления с Южной Русью” (С. Петербург, 1904, 60 с.) і приходиться до думки про її високу цінність, оскільки у своїй схемі Д. Дорошенко охопив усі періоди української історії, усю етнографічну територію України та усе українське населення, без огляду на тодішній поділ українських земель між Росією і Австро-Угорщиною. Найвизначнішою бібліографічною працею Д. Дорошенка Л. Винар вважає “Покажчик літератури українською мовою”. Не зважаючи на те, що Д. Дорошенко не залишив по собі монументальних бібліографічних праць, Л. Винар вважає, що вклад вченого в розвиток української національної історичної бібліографії вагомий і “запевняє йому видатне місце серед українських бібліографів”⁸.

Аналізуючи історіографічні праці Д. Дорошенка, Л. Винар поділяє їх на категорії, пояснює значення державницької школи української історіографії. Автор зупиняється на аналізі розуміння Д. Дорошенко поняття “історіографія”. Л. Винар скептично ставиться до оцінки Д. Дорошенком ідей істориків-народників. Він вважає, що висвітлення Д. Дорошенком ідей М. Костомарова, В. Антоновича, М. Грушевського має сильне ідеологічне забарвлення. Також Л. Винар висловив і свою думку щодо існування двох напрямків української історіографії. Він вважає, що народницький і державницький напрямки “себе взаємно доповнювали і віддзеркалювали певну історичну добу”⁸. Крім “Огляду української історіографії” Л. Винар розглядає та аналізує ряд статей Д. Дорошенка історіографічного та інформативно-наукового характеру, які стосувалися загального розвитку української історичної науки або її окремих періодів. Висока наукова цінність даної публікації підтверджується тим, що згодом вона була опублікована окремим виданням. Загалом статті Л. Винара, присвячені Д. Дорошенку, до сьогодні залишаються цінним джерелом до розуміння творчості вченого.

Окреме дослідження Л. Винар присвятив постаті відомого українського вченого, дипломата, журналіста, провідного суспільно-політичного діяча Євгена Онацького⁹. В передмові до статті, опублікованої в журналі “Український історик”, автор висловив свої сподівання, що в недалекому майбутньому з’явиться ґрунтовна студія, присвячена

постаті відомого українського діяча. Л. Винар окремо проаналізував життєвий шлях та творчу спадщину вченого. Наукову працю Є. Онацького вчений характеризує за напрямками: історичні праці, мемуаристика і біографія; Українська мала енциклопедія (УМЕ); мовознавство і етнографія; журналістична праця і інші ділянки творчості Є. Онацького. Л. Винар проаналізував історичні, біографічні праці Онацького, характеризуючи його як історика з широким діапазоном зацікавлень. Дуже високо оцінює Л. Винар монументальне видання Є. Онацького – Українську Малу Енциклопедію: “... це унікальне видання, праця одної людини, яка віддзеркалює енциклопедичні знання і світогляд її автора”¹⁰. Цінним додатком до статті є публікація джерельних матеріалів до вивчення постаті Є. Онацького: автобіографія вченого, листування з Л. Винарем та О. Кандибою, а також бібліографія його праць.

Статті, присвячені постаті Н. Полонської-Василенко, відомого українського історика та педагога, мають певну особливість, оскільки автор основний акцент зробив на вченні та класифікації джерел та матеріалів до її біографії. Так, стаття “Матеріали до біографії проф. Наталії Полонської-Василенко”¹¹ має характер не життєпису, а швидше історіографічно-джерелознавчої розвідки, що висвітлює джерела до біографії дослідниці. Л. Винар розглядає матеріали до біографії Наталії Полонської-Василенко в трьох аспектах: 1) джерела (друковані і недруковані) до біографії дослідниці; 2) його співпраця з дослідницею; 3) листування Н. Полонської-Василенко.

Серед першоджерельних матеріалів до біографії дослідниці автор виділяє недруковані “Спогади”, які охоплюють роки 1884-1918 і включають важливі дані про її родинне, студентське та наукове життя. Крім того, Н. Полонська-Василенко друкувала окремі спогади про події з свого життя, про українських вчених і діячів на сторінках різних періодичних і неперіодичних видань. Л. Винар розцінює “Спогади” як важливий джерельний матеріал і для української історії в ХХ-му столітті¹².

Листи, на думку Винара, є важливим джерельним матеріалом для розуміння постаті дослідниці, а також для дослідження українського академічно-наукового життя на еміграції, в якому вона брала активну участь. Вони також віддзеркалюють погляди Наталії Дмитрівни на різні аспекти діяльності українських наукових установ, поодиноких вчених, а також її ставлення до суспільно-громадського і політичного життя української еміграції. Л. Винар зазначив: “Писала вона щиро, безпосередньо, без огляду на те, чи її погляди до вподоби відборцям її листів чи ні. Саме тому являються вони прецінним джерелом до вивчення її життя і світогляду”²³. Л. Винар вказує також на місцезнаходження листів Н. Полонської-Василенко. Так він зазначає, що велика частина листів зосереджена в особистих архівах осіб, до яких вона писала, зокрема Д. Дорошенка, Б. Крупницького, І. Борщака, І. Бучка та ін. Також листи Наталії Дмитрівни знаходяться в архівах українських наукових

установ (УВУ, УВАН, НТШ).

Л. Винар називає та коротко характеризує також найважливіші, на його думку, друковані праці про Наталію Полонську-Василенко. Серед них названо статтю О. Оглоблина “Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко”, яка з’явилася з нагоди 80-ліття історика в Наукових записках УВУ (О. Оглоблин також дав окрему характеристику історичних праць дослідниці в праці “Українська історіографія, 1917-1956”), біографічний нарис Іраїди Герус-Тарновецької “Наталія Полонська-Василенко” (Вінніпег, 1974. Серія УВАН: Українські вчені, ч. 7), а також біографічну статтю Василя Омельченка “Наталія Полонська-Василенко” (Український Історик, ч. 1-3, 1968, с. 87-94).

Окремою темою дослідження постаті Н. Полонської-Василенко є її співпраця в Українському історичному товаристві та в “Українському історичному товаристві”. Дослідниця відіграла не останню роль в створенні Українського історичного товариства. Про це Л. Винар зазначає у статті “Професор Наталія Полонська-Василенко і Українське Історичне Товариство”. Н. Полонська-Василенко була викладачем Л. Винара, рецензентом його докторської праці, одним з найближчих співробітників “Українського історика”, а також була членом редакційної колегії журналу. Л. Винар загадує: “Проф. Наталія Полонська-Василенко відносилася до мене як до свого молодшого товариша-історика, служила своїми порадами в деяких наукових дослідженнях, а також радилася відносно різних наукових та академічних справ”²⁴.

Окрім низки статей, що висвітлюють постать відомого українського археолога, талановитого поета та публіциста, громадського та політичного діяча О. Кандиби-Ольжича²⁵, Л. Винар є автором ґрунтовної праці, присвяченої 100-літтю з дня народження вченого. Варто зауважити, що дослідження Л. Винара, присвячені особі цього видатного науковця є відмінними від решти, оскільки автор приділив основну увагу науковій і академічній діяльності О. Кандиби, однак його праці не позбавлені біографічних моментів, зокрема йдеться про дослідження Л. Винаром студентських років майбутнього вченого, оскільки в цей період формується світогляд, коло його наукових зацікавлень та започатковується наукова праця. Крім того, в монографії Л. Винар подає коротку хронологію життя та діяльності вченого.

Академічну та наукову діяльність О. Кандиби Л. Винар хронологічно поділяє на 3 періоди, які збігаються з перебуванням О. Кандиби в різних місцевостях західної Європи, зокрема Праги, України та Америки. В окремому розділі автор розглядає історіографію праць про наукову діяльність О. Кандиби. При характеристиці наукової праці О. Кандиби Л. Винар окремо характеризує ранні наукові праці вченого та його дисертаційну роботу. Найбільше уваги приділяє Л. Винар характеристиці головного періоду наукової діяльності О. Кандиби, який припадає на 1931-1940 роки. В свою чергу, цей період автор поділив на два суб-періоди: перший охоплює 1931-1937 роки, в якому

домінує науково-дослідницька та педагогічна діяльність О. Кандиби; другий – 1938-40 роки, в якому на перше місце виходить науково-організаційна праця вченого. Винятково важливою ділянкою наукової роботи Кандиби Л. Винар вважає співпрацю вченого з американськими науковими установами. Цей час у житті вченого дослідник окреслив як “американський період”. Загалом, за визначенням Л. Винара, співпраця О. Кандиби з американськими і європейськими археологами та науковими центрами “причинилася до поглиблення його археологічного знання і поширення наукового світогляду”²⁶. Особливу увагу присвятив Л. Винар характеристиці джерел до постаті та наукової діяльності О. Кандиби. Зокрема він виділяє: 1. Архівні матеріали установ, з якими О. Кандиба був пов’язаний, 2. Особисті джерела О. Кандиби; 3. Листування вченого з його співробітниками і знайомими; 4. Друковані і недруковані спогади і матеріали про О. Кандибу. В додатках до монографії автор опубліковує велику кількість важливих джерельних матеріалів, серед яких рукописи студентських конспектів, зміст та титульна сторінка докторської дисертації О. Кандиби, рецензії на дисертаційну працю вченого, автобіографія з уточненнями, листування вченого різних років та ряд інших цінних документів, оскільки основною метою своєї праці автор визначив поширення джерельної бази у вивченні постаті О. Кандиби. В цілому, дослідження Л. Винара, присвячені О. Кандибі, відкривають ряд нових фактів наукової біографії вченого. Зокрема, на основі нових архівних матеріалів та використовуючи метод усної історії, дослідник уточнив біографію вченого, спростував ряд неточностей та помилкових тверджень, зокрема щодо перебування О. Кандиби в США на запрошення Гарвардського університету для читання лекцій в 1935 або 1936 рр., натомість довів, що вчений відвідав США в 1938р., де разом із відомим вченим і діячем Організації Державного Відродження України О. Грановським займався організацією Українського Наукового Інституту в Америці та справами ОУН.

Звертаючись до читачів, Л. Винар зазначив, що “в 1950-их роках Олег Ольжич і Юрій Липа були моїми ідейними вчителями, і я завжди їх згадую з великою вдячністю. Вони мали великий вплив на формування мого національного світогляду і наукових зацікавлень”²⁷.

Л. Винар є також автором біоісторіографічного нариса про видатного українського книгознавця, економіста, історика-мемуариста та публіциста Л. Биковського, опублікованого в книзі “У службах українській книжці”. На основі автобіографічних матеріалів автор склав періодизацію життєвого шляху вченого – своєрідну схему життя і діяльності науковця, поділивши його біографію на 9 періодів, які збігаються з його діяльністю в Україні та за кордоном, зокрема в країнах Європи та США. Ця схема також вказує на основні етапи творчого шляху визначного українського вченого. “Варшавський” та “чехословацький” періоди Л. Винар називає найважливішими в житті Л. Биковського, оскільки тоді відбулося його становлення та визнання

як науковця. Л. Винар не дає детальної характеристики наукової спадщини Л. Биковського, називає лише головні праці вченого та оцінює його як організатора українського наукового та культурного життя. Окрему увагу Л. Винар присвятив спогадам Л. Биковського, написаним в різні періоди його життя, зокрема він зазначає, що вони є дуже важливим матеріалом для істориків, соціологів та інших дослідників, які вивчають багатомірний історичний процес доби Л. Биковського. Цінним в нарисі є те, що Л. Винар намагався охарактеризувати Л. Биковського не лише як ученого, але і як особистість, використовуючи власні спогади та листування з особистого архіву.

Серед персональних публікацій Л. Винара варто також згадати статтю, присвячену відомому українському громадському діячеві, публіцисту Ю. Бачинському. Вона майже не містить біографічних даних, проте Л. Винар характеризує Ю. Бачинського як громадсько-політичного діяча, плідного журналіста та автора цілого ряду брошур і обширних трактатів, з яких вирізняється його твір “Україна – irredenta” – публіцистична праця, в якій вперше обґрунтовано на соціальній базі постулати самостійної України. Професор Винар аналізує дослідження Л. Бачинським питання української еміграції. Хоч у цій праці питання еміграції не є головною темою автора, проте його зацікавлення еміграційною проблематикою в 1893 році вказує на те, що Ю. Бачинський мав наміри досліджувати еміграційні явища. Це стало поштовхом до опрацювання Л. Винаром творчої спадщини Ю. Бачинського. Автор вивчає історію видання праці Ю. Бачинського “Українська еміграція”, аналізує її значення для дослідження українського життя в США. Крім аналізу різних аспектів змісту праці, Л. Винар дав оцінку ставлення комуністів США та України до праці Бачинського. Л. Винар робить висновок про те, що праця Ю. Бачинського була досить актуальною на 70-ті роки. Вказав на те, що це перша соціологічно-історична праця, в якій описано багатомірне життя українців в Америці, в її ранніх роках побуту: “З перспективи часу можна лише дивуватися великій ерудиції автора, який зумів в яскравих барвах дати широку картину релігійного, соціально-економічного, політичного, культурного життя українських емігрантів при кінці XIX – початку XX століття”.

Постаті видатного українсько-канадського історика О. Барана Л. Винар присвятив статтю “Олександр Баран: діяльність і наукова творчість”, в якій детально висвітлив життєвий шлях вченого, проаналізував його наукову діяльність, а також, в окремому підрозділі, охарактеризував працю О. Барана в українських наукових установах. Біографію вченого Л. Винар не структурував у підрозділи, але досить детально висвітлив основні події в житті О. Барана, коментуючи його наукові досягнення та громадську діяльність в той, чи інший період життя. Особливу увагу Л. Винар приділив аналізу історичних досліджень О. Барана. Дослідницька праця історика, на думку вченого, в

основному зводиться до трьох головних історичних тем: 1. Історія Закарпаття, 2. Козаччина перед Б. Хмельницьким, 3. Українська церква в Канаді. Л. Винар оцінює О. Барана в першу чергу як видатного дослідника Закарпаття. Найвагомішою дослідницькою роботою вченого над темою історії Закарпаття Л. Винар вважає віднайдення, видання та опрацювання документів, особливо тих, що стосувалися проєкту створення українського патріархату в середині XIX ст. Важливою ланкою наукової праці О. Барана Л. Винар вважає його дослідження зв'язків козаків з Закарпаттям. Аналізуючи монографічні праці О. Барана та підготовлені ним видання документів періоду козацької доби, Л. Винар приходить до висновку, що О. Баран як історик займає важливе місце в українській історіографії і як дослідник козащини, історії української церкви і історії Закарпаття, і як редактор збірників архівних матеріалів до історії України.

Стаття, присвячена відомому українському науковцю, професору права та політології, досліднику української історії XX ст. Теодору Богдану Цюцюрі, є вагомим джерелом до вивчення постаті цього вченого. Відмічаючи заслуги Т. Цюцюри в розвитку науки в діаспорі, а особливо його високу роль в розбудові УВУ, Л. Винар зауважив, що написання біографії цього вченого є нелегким завданням з огляду на відсутність опрацьованих та укомплектованих архівних матеріалів, а також біобібліографії вченого. Тому автор у своїй статті подав лише загальні дані про життя і діяльність видатного науковця. Основним джерелом до написання біографії Т. Цюцюри для Л. Винара стали "Автобіографія" вченого, його листування та матеріали, надіслані автору дружиною покійного науковця. Крім того, Л. Винар особисто знав Т. Цюцюру, тісно співпрацював з ним в УІТ, УВУ та інших установах, тому мав можливість включити до статті власні спогади про нього. Л. Винар назвав основні події в житті науковця, коротко охарактеризував коло його наукових зацікавлень та головні праці, проте основну увагу присвятив періоду діяльності Т. Цюцюри на посаді ректора Українського вільного університету. В додатках Л. Винар опублікував частину свого листування з науковцем. Ці листи мають високу наукову вартість, оскільки є цінним джерелом не лише до біографії вченого, але й до історії УВУ.

Частина персоналіїчних досліджень Л. Винара була останньою даниною покійним колегам. Серед них статті, присвячені історикам В. Омельченку та М. Ждану. Це невеликі за обсягом публікації, в яких висвітлено життєвий шлях вчених та коротко охарактеризовано основні напрямки наукових зацікавлень. Однак, кожна з цих статей не є сухим викладом основних дат життя. В них автор намагався зобразити вчених такими, якими вони лишилися в його пам'яті. В статті про В. Омельченка Л. Винар коротко зазначає про походження науковця, окреслює коло його наукових досліджень, характеризує основні його праці, називає наукові установи, в яких співпрацював В. Омельченко,

оцінює його і як редактора наукових видань. Л. Винар також зазначає, що ряд досліджень вченого залишилися в рукописах, тому висловлює думку про необхідність їх видання.

Стаття про М. Ждана написана у формі спогадів Л. Винара про історика, з яким автор розвідки був в добрих приятельських стосунках. Автор коротко окреслює життєвий шлях вченого та його наукову спадщину. Аналізуючи творчий доробок вченого, Л. Винар називає та характеризує як історичні праці дослідника, так і рецензійні відгуки на них. Він також наводить статистичні дані про кількість посилань на праці М. Ждана різними відомими істориками. Л. Винар називає М. Ждана найвидатнішим дослідником з проблематики зв'язків України та Золотої орди. Окремо він згадує про роботу історика над гаслами в енциклопедії українознавства. Л. Винар характеризує також праці М. Ждана в ділянці біографії та історіографії, оцінює його як автора великої кількості рецензій та рецензійних статей. В додатку до статті Л. Винар опублікував бібліографію праць М. Ждана, яка складається з двох частин: статті і монографічні дослідження та рецензії.

Л. Винар належить до небагатьох українських діаспорних істориків, що присвятили свою увагу вивченню постаті українського “радянського” вченого. Він є автором кількох статей, присвячених Івану Крип’якевичу. Стаття “Іван Крип’якевич (1886-1967)”, вийшла по смерті відомого видатного історика. Це порівняно невелике за обсягом дослідження, в якому коротко викладено життя і творчий шлях історика, висвітлено основні напрямки його наукової та науково-організаційної діяльності, названо та коротко проаналізовано його головні праці. В окремій публікації “Іван Крип’якевич як дослідник української сфрагістики” Л. Винар розглядає один з аспектів багатогранної наукової діяльності І. Крип’якевича – його сфрагістичні дослідження. Дослідник відмітив, що І. Крип’якевич приділив основну увагу дослідженням козацької сфрагістики. Окремо він відмічає науково-організаційну працю І. Крип’якевича в галузі спеціальних історичних дисциплін, а також висвітлює його як редактора науково-періодичних видань. У висновку автор підкреслює, що: “І. Крип’якевича можна вважати одним з піонерів наукової організації дослідів допоміжних історичних наук в Україні, починаючи від його праці в Науковому Товаристві ім. Шевченка”²⁸. В додатку до статті Л. Винар включив бібліографію праць і матеріалів про Івана Крип’якевича. Зауважимо, що це була перша спроба реєстрації друкованих матеріалів про вченого.

Варто також згадати короткі біографічні статті, які Л. Винар друкував як додаток до публікації джерельних матеріалів до біографії діяча або його рукописної творчої спадщини. Серед них: “Марко Дмитрович Антонович: автобіографічні матеріали”³⁰ та “З Архіву проф. Івана Раковського: Листування”³¹. Перша являє собою публікацію автобіографічних матеріалів відомого українського історика, організатора українського наукового життя в діаспорі М. Антоновича: *Curticulum*

vitae (автобіографію) від 8 серпня 1991 року; короткі автобіографічні матеріали Марка Антоновича, без дати (цю автобіографію М. Антонович написав під час головування в УВАН); автобіографічний лист до Богдана Винара, без дати. Ці автобіографії надруковані в хронологічному порядку. В передмові до цієї публікації Л. Винар коротко зазначив найважливіші дати та деякі факти з біографії М. Антоновича. Наступна стаття – це публікація листів до проф. І. Раковського, відомого українського антрополога, провідного організатора українського наукового життя, колишнього голови НТШ Л. Винар написав передмову до листування, в якій дуже коротко подав основні дати життя професора, напрямки його наукової роботи, коротко охарактеризував листи до Раковського, та дав короткі дані про авторів цих листів.

З усього вищезазначеного можемо зробити висновок, що біоісторіографічні праці посідають значне місце в науковій спадщині Л. Винара. Він є автором близько 35 наукових статей та монографічних досліджень, присвячених його сучасникам – здебільшого українським історикам зарубіжжя. При написанні біографічних досліджень автор використав великий масив різних джерел, зокрема листи, мемуари, спогади, щоденники, а також автобіографії самих діячів. До сьогоднішнього дня Л. Винар вважається найавторитетнішим дослідником життя і творчості О. Оглобина. Дослідження вченого, присвячені Д. Дорошенку, Є. Онацькому, Н. Полонській-Василенко, О. Кандибі-Ольжичу, Ю. Бачинському, В. Омельченку, Л. Биковському, М. Ждану та ін. до сьогодні є важливими та актуальними не лише з історіографічної точки зору, але й являють собою цінний джерельний матеріал до подальшого ґрунтовного вивчення постатей цих виданих українських вчених діаспори.

Примітки:

¹ Воронов В. Місце О.М. Лазаревського в українському історіографічному процесі // Осягнення історії. Збірник праць на пошану професора М.П. Ковальського. – Острог; Нью-Йорк, 1999. – С. 212.

² Ісаєвич Я. Любомир Винар: Матеріали до бібліографії // Бібліографія українознавства: Бюлетень комісії української бібліографії міжнародної асоціації україністів. – Львів, 1992. – Ч. 1; Ковальський М. Внесок Любомира Винара в розробку проблеми “Наукова історична школа” // Український Історик. – 1997. – Ч. 1-4. – С. 40-46; Гирич І. Засновник грушевськознавства // Михайло Грушевський: історик і будівничий нації. Статті і матеріали. – Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995. – С.18-22; Калакура Я. Вклад “Українського історика” в розвиток національної історіографічної школи // Українознавство в розбудові держави. – Київ, 1994. – Кн.1. – С. 154-156; Жуковський А. Любомир Винар: життя і діяльність. // Любомир Винар: бібліографічний покажчик (1950-1997). – Львів; Київ; Париж; Нью-Йорк; Торонто, 1998. – С. 7-27.

³ Штогрин Д. Бібліографія праць Любомира Винара. // Любомир

Винар: історик, педагог, бібліограф / За ред. О. Домбровського. – Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто: Українське Історичне Товариство, 1982. – 71 с.

⁴ Калакура Я. Теоретично-методологічні засади української історіографії (За працями проф. Любомира Винара) // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 42-52.

⁵ Чишко В. Біографічна традиція та наукова біографія в історії та сучасності України. – Київ, 1996. – С. 172-173.

⁶ Винар Л. Історіографічні праці проф. О. Оглобина // Український історик. – 2000. – Ч. 1-3. – С. 13-16.

⁷ Винар Л. Наукова спадщина Олександра Петровича Оглобина // Оглобин О. Студії з історії України: Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995. – С. XIX-XLVII.

⁸ Там само.

⁹ Винар Л. Автобіографічні матеріали Олександра Оглобина // Український історик. – 1994. – Ч. 1-4. – С. 153-161.

¹⁰ Винар Л. Олександр Оглобин як дослідник гетьмана Івана Мазепи і його доби. // Український історик. – 1989. – Ч. 4. – С. 44-49.

¹¹ Оглобин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба / Редактор Любомир Винар, упорядники Ігор Гирич, Алла Атаманенко. – 2-е доповнене видання. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Париж; Торонто, 2001. – 464 с.

¹² Винар Л. Олександр Петрович Оглобин (1899-1992) Біографічна студія. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Париж, 1994. – 80 с.

¹³ Там само. – С. 9

¹⁴ Винар Л. Дмитро Іванович Дорошенко: життя і діяльність (у 50-ліття смерті) // Український історик. – 2001. – Ч. 1-4. – С. 9-68.

¹⁵ Там само. – С. 32.

¹⁶ Винар Л. Дмитро Дорошенко – видатний дослідник української історіографії і бібліографії // Український історик. – 1982/1983. – Ч. 1-2/1. – С. 40-78.

¹⁷ Там само. – С. 51.

¹⁸ Там само. – С. 57.

¹⁹ Винар Л. Євген Онацький – чесність з нацією // Український історик. – 1980. – Ч. 1-4. – С. 153-179.

²⁰ Там само. – С. 165.

²¹ Винар Л. Матеріали до біографії проф. Наталії Полонської-Василенко // Український історик. – 1983. – Ч. 2-4. – С. 55-73.

²² Там само.

²³ Там само. – С. 57.

²⁴ Винар Л. Професор Наталія Полонська-Василенко і Українське Історичне товариство // Український історик. – 1969. – Ч. 1-3. – С. 102-105.

²⁵ Там само. – С. 59.

²⁶ Винар Л. Головний період наукової діяльності Олега Кандиби: 1931-1940 // Український історик. – 1986. – Ч. 3-4. – С. 39; Його ж Пам'яті д-ра О. Кандиби-Ольжича // Український історик. – 1994. – Ч. 1-4. – С. 215-216.

²⁷ Винар Л. Олег Кандиба-Ольжич. Дослідження та джерела / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк-Острого-Львів, 2007. – 344 с.

²⁸ Там само. – С. 111

²⁹ Там само. – С. 10

³⁰ Биковський Л. У службах українській книжці / упоряд. Л. Винар, Я. Ісаєвич. – Львів; Нью-Йорк, 1997. – 326 с.

³¹ Винар Л. Юліан Бачинський – видатний дослідник української еміграції // Український історик. – 1970. – Ч. 4. – С. 30-43.

³² Там само. – С. 43.

³³ Винар Л. Олександр Баран: діяльність і наукова творчість // Український історик. – 1999. – Ч. 2-4. – С. 92-109.

³⁴ Там само. – С. 102

³⁵ Винар Л. Ректор Теодор Богдан Цюцюра (1919-2000) // Український історик. – 2004. – Ч. 1-2. – С. 65-84.

³⁶ Винар Л. Пам'яті історика Василя Омельченка (1923-2001) // Український історик. – 2003. – Ч. 1-5. – С. 483-487.

³⁷ Винар Л. Михайло Ждан (1906-1975) // Український історик. – 1975. – Ч. 3-4. – С. 88-99.

³⁸ Винар Л. Іван Крип'якевич (1886-1967) // Український історик. – 1967. – Ч. 1-2. – С. 75-80.

³⁹ Винар Л. Іван Крип'якевич як дослідник української сфрагістики // Український історик. – 1973. – Ч. 1-2. – С. 102-104.

⁴⁰ Там само. – С. 145

⁴¹ Винар Л. Марко Дмитрович Антонович: автобіографічні матеріали // Український історик. – 2005. – Ч. 2-4. – С. 133-139.

⁴² Винар Л. З Архіву проф. Івана Раковського: Листування // Український історик. 1985. – Ч. 1-4. – С. 153-159.

ТАДЕЙ ЯЦЕНЮК

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Чернівці

ОЛЕКСАНДР ОГЛОБЛИН ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ НА ЗАХОДІ

Олександр Оглоблин належить до найвидатніших провідних істориків ХХ ст. Його наукова творчість, дослідницький талант, організаторська роль в згуртуванні українських істориків – яскраве свідчення ролі вченого в українській історичній науці. «Він з божої ласки і покликання був винятково здібним істориком..., мав безмежну любов до